

# Hur påverkar hemlöshet möjligheten att delta i demokratiska val i Sverige?

En sammanställning och analys av potentiella hinder hemlösa  
möter när de ska delta i demokratiska val.

# Abstract

År 2017 levde cirka 33 000 människor i Sverige i hemlöshet. Av dessa var drygt 19 000 vuxna svenska medborgare och hade således rösträtt i de svenska riksdagsvalen. Sverige har en lagstiftning som syftar till att göra valsystemet mycket tillgängligt, vilket kan vara en av anledningarna till att Sverige generellt sett har ett högt valdeltagande i riksdagsvalen. Inför de senaste valen har dock olika hjälporganisationer som arbetar med hemlösa påpekat att processen att rösta kan vara betydligt svårare för de människor som lever i hemlöshet.

Uppsatsen undersöker och sammanställer hur hemlöshet påverkar möjligheten att delta i demokratiska val i Sverige. En slutsats är att livet i hemlöshet påverkar möjligheterna att delta i demokratiska val eftersom hemlösheten på olika sätt skapar hinder för att delta. Fyra hinder har identifierats utifrån materialet. Dessa är: svårt att införskaffa och/eller behålla sin ID-handling, svårt att få tag på sitt röstkort, otillräcklig information samt mer akuta prioriteringar.

De hinder hemlösa möter kan sägas visa hur en grupps rösträtt kan vara begränsad i praktiken trots att det rent formellt inte finns några begränsningar.

Nyckelord: hemlös, hemlöshet, val, valdeltagande, demokrati, röstning

Antal ord: 9503

# Innehållsförteckning

<b>1 Inledning</b>	<b>1</b>
1.1 Syfte och frågeställning	2
<b>2 Teori</b>	<b>3</b>
2.1 Robert Dahls fem kriterier för en demokratisk process	3
2.2 Abraham Maslows behovshierarki	4
<b>3 Metod och material</b>	<b>7</b>
3.1 Metod	7
3.2 Material	8
3.3 Avgränsningar	9
<b>4 Bakgrund</b>	<b>10</b>
4.1 Lägesrapport över hemlösheten i Sverige	10
4.2 Information om röstkort	13
4.3 Valdeltagande bland hemlösa	14
<b>5 Resultat</b>	<b>17</b>
5.1 Svårt att införskaffa och/eller behålla sin ID-handling	17
5.2 Svårt att få tag på sitt röstkort	19
5.3 Otillräcklig information	21
5.4 Mer akuta prioriteringar	24
5.5 Sammanfattande diskussion	28
<b>6 Slutsats</b>	<b>31</b>
<b>Referenser</b>	<b>33</b>

# 1 Inledning

Sverige är en väl utbyggd demokrati med ett generellt sett högt valdeltagande. I riksdagsvalet 2022 låg valdeltagandet på 84,21 % (Valmyndigheten 2022a) och valet dessförinnan, 2018, var motsvarande siffra 87,18 % (Valmyndigheten 2022b). Men det finns samtidigt väsentliga skillnader i valdeltagande mellan olika grupper i samhället. Det finns ett behov av ökad kunskap om hur skillnaderna i valdeltagande ser ut mellan olika samhällsgrupper samt vilka faktorer som kan förklara dessa skillnader. Ett högt och jämlikt valdeltagande ger uttryck för demokratins förankring i samhället (Justitiedepartementet 2022), skillnader i valdeltagandet bland olika grupper i samhället är således en utmaning för den svenska demokratin (Informationsverige.se 2022).

Trots att det är svårt att svara exakt på vad en demokrati är så har demokratier olika bestämda kännetecken, ett exempel är den allmänna rösträtten vilken innebär att alla myndiga medborgare ska ha rätten att rösta i parlamentsval (Valmyndigheten 2022c). Trots att alla vuxna medborgare i Sverige rent formellt har rösträtt så har inte alla samma förutsättningar att använda den. I praktiken finns det hinder för olika samhällsgrupper vilka gör att rösträtten blir svårare att ta tillvara på.

En grupp som generellt sett möter fler hinder och har ett lägre valdeltagande än den övriga röstberättigade befolkningen är människor som lever i hemlöshet. Enligt den senaste kartläggningen över hemlösheten i Sverige, som genomfördes av Socialstyrelsen 2017, levde ca 33 000 personer i hemlöshet. Drygt 19 000 av dessa var vuxna svenska medborgare och hade därav samma rätt som resterande vuxna svenska medborgare att delta i riksdagsvalet. Men det kan i praktiken vara svårare att delta i demokratiska val om man lever i hemlöshet. Denna uppsats ämnar att undersöka hur hemlöshet påverkar möjligheten att delta i demokratiska val i just Sverige.

## 1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsen ämnar att studera hur hemlöshet påverkar möjligheten att delta i demokratiska val. Fokus ligger på Sverige och på de svenska riksdagsvalen. Syftet är att belysa och sammanställa hur hemlöshet påverkar möjligheten till deltagande i demokratiska val samt vilka hinder som potentiellt försvårar deltagandet. Uppsatsen avser även att diskutera de potentiella hindrena ur ett demokratiskt perspektiv.

Det är svårt att ge en heltäckande bild eftersom det med stor sannolikhet finns både fler hinder och andra förklaringar till varför hemlöshet kan påverka politiskt deltagande. Trots det redogör uppsatsen för de hinder som verkar vara vanligast utifrån materialet som funnits och analyserats.

Uppsatsen är relevant eftersom den bidrar till att utveckla förståelsen kring hinder för hemlösas valdeltagande. Frågeställningen är även relevant ur ett samhällligt och politiskt perspektiv då hemlösheten i Sverige både är ett samhällsproblem och ett politiskt problem. Eftersom risken dessutom finns att hemlösheten påverkar hemlösas valdeltagande kan det i förlängningen även vara ett demokratiskt problem. Det finns sedan tidigare ingen känd forskning som undersökt och sammanställt olika potentiella hinder som kan leda till att hemlösas valdeltagande generellt sett är lägre i Sverige. Det finns inte heller tidigare forskning från Sverige som undersöker huruvida detta är ett demokratiskt problem utifrån demokratisk teori.

*Frågeställningen* är följande:

Hur påverkar hemlöshet möjligheten att delta i demokratiska val i Sverige?

## 2 Teori

### 2.1 Robert Dahls fem kriterier för en demokratisk process

Statsvetaren Robert Dahl lyfter fram fem kriterier för en demokratisk process. Dessa är: effektivt deltagande, röstjämlighet, upplyst förståelse, kontroll över dagordningen samt inkludering av alla vuxna. *Effektivt deltagande* innebär att alla medborgare ska ha lika möjligheter att framföra sina åsikter innan en policy antas. *Röstjämlighet* innebär att alla medborgare ska ha lika möjligheter att rösta och att allas röster ska väga lika tungt. *Upplyst förståelse* innebär att alla medborgare ska ha lika möjligheter att sätta sig in i de beslut som ska tas samt dess konsekvenser (Dahl 1998: 37). *Kontroll över dagordningen* innebär att alla medborgare ska ha lika möjligheter att bestämma över vad som finns med på agendan. Det sista kriteriet, *inkludering av alla vuxna*, innebär att alla vuxna som är permanent bosatta i landet ska ha de rättigheter som beskrivs i de första fyra kriterierna (Dahl 1998: 38).

Dahl lägger i sitt resonemang stor tonvikt på att förklara varför politisk jämlighet och inkludering är viktigt för en demokrati. Ett av hans argument är att om man berövas sin jämlika röst är risken stor att ens intressen inte kommer uppmärksammas i samma utsträckning som den som har en röst. Dahl ställer frågan hur en grupp som utesluts från deltagande ska kunna skydda sina intressen och enligt honom är svaret tydligt. De grundläggande intressena för vuxna som inte har möjlighet att delta kommer inte att skyddas eller prioriteras på ett tillfredsställande sätt av dem som styr. Dahl menar att de historiska bevisen på detta är starka och exemplifierar med att exkluderingen av t. ex. kvinnor, slavar och fattiga i beslutfattandet gjorde dessa grupper lättare att ignorera (Dahl 1998: 76, 77).

Som slutsats konstaterar Dahl att om en stat ska anses demokratisk måste full inkludering råda. De röstberättigade medborgarna i en demokratiskt styrd stat måste inkludera alla vuxna personer som lyder under statens lagar, utom de få personer som visat sig oförmögna att ta hand om sig själva (Dahl 1998: 77). Dahl menar att ingen stat hittills levt upp till alla kriterium fullt ut och att det är osannolikt att en stat någonsin kommer göra det. Men trots det är kriterierna användbara som standarder för att bedöma

demokratiska staters politiska prestationer och de kan även användas som standarder för en ideal demokrati (Dahl 1998: 42).

De flesta statsvetare är idag överens om att demokrati ska definieras utifrån Dahls kriterier. Flera av de vanligaste måtten på demokrati som används inom statsvetenskaplig forskning idag bygger på hans definition och många författare har även byggt vidare på hans ursprungliga definition av demokrati (Carsten m. fl. 2019: 42). Många påpekar dock att Dahls kriterier även behöver kompletteras med vissa fundamentala rättigheter som bör vara okränkbara (Carsten m. fl. 2019:43).

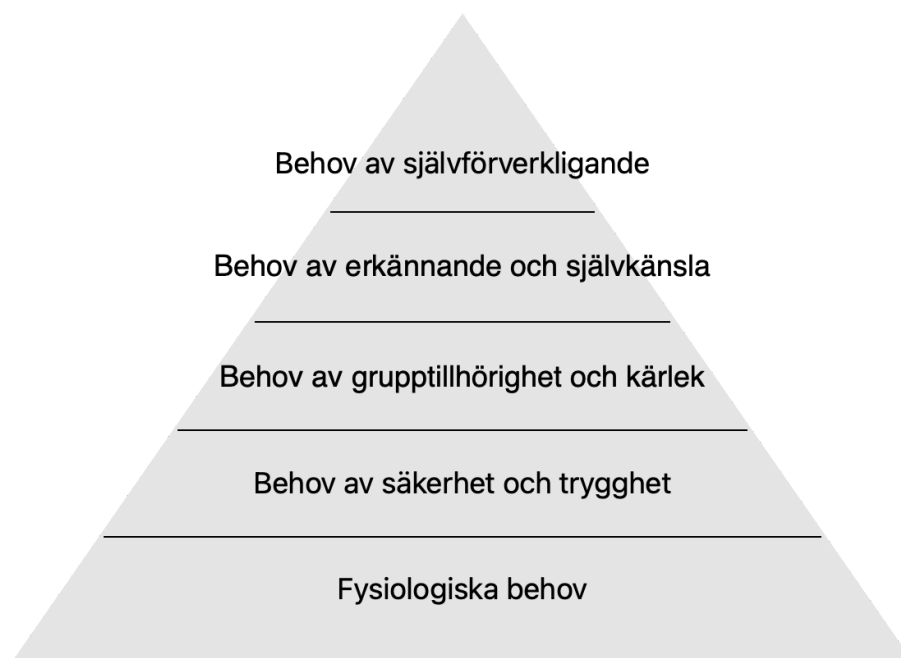
Jochua Abrão Baloi understryker att Dahl, till skillnad från t. ex. den demokratiska och nationalekonomiska teoretikern Joseph Schumpeter, lägger större vikt vid medborgarnas delaktighet, vilket ger dem en mer aktiv roll i den politiska processen (Abrão Baloi 2019: 80). Dahl menar, till skillnad från Schumpeter, att politiskt deltagande är en avgörande beståndsdel i det politiska beslutsfattandet (Abrão Baloi 2019: 83). Eftersom Dahl lägger stor tonvikt på politiskt deltagande är hans teori användbar som verktyg för analys i denna uppsats då den behandlar hemlösas möjligheter till just politiskt deltagande. I analysen kommer Dahls kriterier appliceras för att diskutera huruvida dessa uppfylls för personer som lever i hemlöshet i Sverige. Hur väl dessa kriterier uppfylls kan sedan även användas för att analysera sveriges politiska prestation.

## 2.2 Abraham Maslows behovshierarki

Psykologen Abraham Maslow har formulerat en teori om mänsklig motivation. Enligt teorin finns det fem olika nivåer av grundläggande behov/mål och dessa är rangordnade i en hierarki (Maslow 1943: 3, 18). Den första nivån är grundläggande fysiologiska behov som är väsentliga för vår överlevnad, t. ex. mat och vatten (Maslow 1943: 4). Detta behov befinner sig alltså längst ner i hierarkin. En person som saknar något av de grundläggande behoven skulle med största sannolikhet sträva efter t. ex. mat starkare än efter något högre upp i hierarkin (Maslow 1943: 5). Det andra behovet är trygghet som beskrivs som behovet av säkerhet och stabilitet (Maslow 1943: 6-7). Tak över huvudet är ett exempel på något som brukar räknas till det andra behovet (Nilsson 2014). Det tredje behovet i hierarkin är behovet av kärlek och gemenskap (Maslow 1943: 9). Det fjärde behovet handlar om behovet av självkänsla, uppskattning och respekt från andra.

Det femte behovet högst upp i hierarkin är självförverkligande, vilket kan tolkas som en strävan efter att nå sin fulla potential (Maslow 1943: 10).

Den mest grundläggande behovsnivån som inte är uppfylld kommer att monopolisera medvetandet och de mindre grundläggande behoven kommer minimeras, glömmas bort eller förnekas. När en behovsnivå är tillräckligt väl tillfredsställd dyker behov på nästa steg i hierarkin upp (Maslow 1943: 18). Det är vad Maslow menar med att de grundläggande mänskliga behoven är organiserade i en hierarki (Maslow 1943: 6). Maslows teori om behovshierarkin kallas även ofta för behovstrappan (Figur 1) (Fredrikson & Furmark 2012: 101).



Figur 1: Maslows behovstrappa (Fredriksson & Furmark 2012: 101).

Maslows teori om behovshierarkin har fått stort inflytande, men den har även fått kritik. Kritiken menar att teorin saknar empiriskt stöd och att rangordningen inte är lika självklar i verkligheten. Det finns t. ex. människor som tycker att det är skönt att leva ensamma och därför inte söker grupptillhörighet (Fredrikson & Furmark 2012: 101, 102). Maslows teori kan inte påstå sig göra mer än att illustrera det generella eftersom det är lätt att hitta exempel med prioriteringar som motsäger hans hierarki (Illeris 2007: 182). Med hänsyn till den riktade kritiken kan Maslows behovshierarki trots allt tänkas kunna göra anspråk på den typiska människans prioriteringar av behov. Eftersom teorin säger något om hur människor generellt sett rangordnar sina behov kommer denna



uppsats använda teorin för att diskutera hemlösa människors behovsprioriteringar. Detta för att diskutera om de har mer grundläggande behov vilka gör att deras politiska deltagande därav minimeras eller bortprioriteras.

## 3 Metod och material

### 3.1 Metod

Denna uppsats kommer utgå från metoden Esaiasson m. fl. benämner som kvalitativ textanalys, vilken är lämplig för att systematiskt kategorisera textmaterial. Kvalitativ textanalys ämnar att ta fram det centrala innehållet i texten genom noggrann läsning och är en passande metod när vissa delar i texten anses viktigare än andra. När man tillämpar kvalitativ textanalys finns det i huvudsak två typer av tillvägagångssätt. Den ena typen går ut på att kritiskt granska texten och den andra, vilken denna uppsats utgår från, ämnar att systematisera textmaterialet (Esaiasson m. fl. 2012: 210, 211). Tillvägagångssättet uppsatsen bygger på syftar bl. a. till att klassificera text vilket innebär att innehållet i texter, efter noggrann läsning, placeras under lämpliga sammanfattande rubriker. Det gör att textmaterialet blir mer överskådligt (Esaiasson m. fl. 2012: 211).

Det centrala tillvägagångssättet för kvalitativ textanalys handlar om att aktivt läsa texten, bryta ner den systematiskt och sedan kategorisera delar av texten för att undersöka om texten kan besvara forskningsfrågan som formulerats (Esaiasson m. fl. 2012: 210). En viktig aspekt av analysmetoden är tolkningen av textmaterialet, t. ex. om man utifrån forskningsfrågan ska söka efter manifesta eller latent budskap. Manifesta budskap är budskap som ofta kan utläsas relativt direkt, medan latent budskap snarare läses mellan raderna (Esaiasson m. fl. 2012: 221). Man måste också bestämma på vilket sätt man ska förhålla sig till hur forskningsfrågan/-frågorna ska besvaras. Man kan antingen arbeta med förutbestämda kategorier eller ett öppet förhållningssätt. Ett öppet förhållningssätt innebär att potentiella kategoriseringar bestäms beroende av vad man finner i sitt textmaterial (Esaiasson m. fl. 2012: 217).

Denna uppsats ämnar att systematisera och klassificera innehållet i texten. För att göra detta har vi läst texterna med ett öppet förhållningssätt, alltså har klassificeringarna inte varit förutbestämda utan avgjorts av vad som hittas i materialet. Mycket av materialet består av rapporter och vetenskapliga texter med manifesta budskap vilket inte lämnar mycket öppet för tolkning. Dahls och Maslows texter består av explicita förklaringar

med tydliga exempel, vilket gör tolkningen relativt okomplicerad. Till de latent budskapen hör vissa uttalanden från människor i hemlöshet och utifrån dessa har det, i samråd, gjorts väl genomtänkta tolkningar.

Materialet som metoden tillämpas på är sådant som behandlar hemlöshet och valdeltagande och analyseras främst utifrån teorier av Dahl och Maslow. Uppsatsen har i olika material sökt efter hinder människor i hemlöshet kan uppleva när de ska delta i demokratiska val. De hinder som hittats presenteras i analysen under fyra olika kategorier. Kategorierna har bestämts utifrån information som framkommit under läsning av textmaterialet och baseras på vilka hinder som verkar vara de vanligaste människor i hemlöshet kan möta när de ska delta i demokratiska val. De två första kategorierna redogör för de två hinder som verkar vara vanligast i Sverige och de två senare kategorierna presenterar de två hinder som verkar vara vanligast i de utländska studier som funnits om hemlöshet och valdeltagande. Till de två senare kategorierna presenteras även liknande exempel från Sverige.

Svensk forskning kring hemlösas valdeltagande och/eller attityder kring val är mycket begränsad. Därför kommer information om hinder för hemlösa att delta i andra länders demokratiska val användas för att dra paralleller till svensk kontext. De olika länder har inte identiska definitioner av hemlöshet men dessa länders användning av begreppet är trots allt jämförbara med Socialstyrelsens definition som är den mest etablerade i Sverige.

Textmaterialet har, för att effektivisera, delats upp mellan uppsatsförfattarna men där innehållet upplevts som tvetydigt har en diskussion om tolkning förts. Sammanställningarna av det relevanta textmaterialet har sedan gjorts i samråd.

## 3.2 Material

Analysen grundas bland annat på vetenskapliga artiklar som på olika sätt innehåller information om hemlösa kopplat till val, deras valdeltagande och deras inställning till val och politik. Dessa artiklar har hittats genom Google och Lunds universitetets sökfunktion för vetenskapliga publikationer och har funnits genom att söka efter

exempelvis: *“hemlöshet, demokrati”*, *“hemlöshet, politik”* och *“hemlöshet, valdeltagande”*.

Då mängden tillgänglig information om just hemlöshet kopplat till valdeltagande är ytters begränsat används utländska artiklar från andra västerländska demokratier och utifrån dem dras jämförelser till Sverige. Av de utländska studier som används för att dra paralleller till Sverige är en genomförd i Kanada och en i Australien. Det hade för uppsatsen varit önskvärt med fler studier om hemlöshet och valdeltagande, både nationella och internationella. Det hade även varit önskvärt om det funnits en uppskattning om hur stort mörkertalet av antalet hemlösa i Sverige är.

Vidare används fakta från Valmyndigheten för information om rösträtt och röstningsprocessen. Litteratur från Lunds samhällsvetenskapliga fakultets bibliotek har även tillämpats för att fördjupa och bredda förståelsen av teorierna. För att få vidare information över hur hemlösa själva ser på sina levnadssituationer och sitt demokratiska deltagande används material från en antologi där hemlösa själva beskriver sina liv. Olika nyhetsartiklar där människor som lever i hemlöshet, och människor från frivilligorganisationer som möter hemlösa, uttalar sig om hemlösas levnadssituation och möjlighet till valdeltagande används också. Fakta och artiklar från Sveriges Stadsmissioner har även tillämpats då det är en välkänd och etablerad organisation som länge bedrivit arbete med människor som lever i hemlöshet. Analysen är gjord med utgångspunkt i teori främst hämtad från Robert Dahls demokratikriterier men även Abraham Maslows behovshierarki.

### 3.3 Avgränsningar

En del av det material vi använt bygger på intervjuer och enkäter med hemlösa där de delger sina erfarenheter kring bl. a. val och valdeltagande. Detta gör att begränsningar varit oundvikliga eftersom det inom uppsatsen ram inte är möjligt att inkludera allt som nämns i intervjuerna. Vi har sorterat bort material om hinder som inte är applicerbara i en svensk kontext, t. ex. är ett vanligt förekommande hinder för hemlösa i en del andra länder det faktum att man måste registrera sig för att rösta. Ytterligare ett vanligt hinder som inte heller kommer ingå i resultatet är att många hemlösa uttrycker att de inte känner sig hörda av politiker och på grund av det avstår från att rösta. Att inte känna sig hörda av politiker är problematiskt, och kan vara ytterligare en möjlig förklaring till

hemlösas generellt sett lägre valdeltagande, men det är sannolikt inget problem som är unikt för människor i hemlöshet.

## 4 Bakgrund

### 4.1 Lägesrapport över hemlösheten i Sverige

Regeringen gav år 2016 Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en nationell kartläggning över den svenska hemlösheten samt dess omfattning och karaktär (Socialstyrelsen 2017: 3). Kartläggning genomfördes därefter år 2017 (Socialstyrelsen 2017: 9).

För att samla in information om lägesbilden kontaktade Socialstyrelsen verksamheter som på olika sätt kom i kontakt med människor som då levde i hemlöshet. Dessa verksamheter inkluderade samtliga kommuners socialtjänst samt andra typer av verksamheter som mötte hemlösa personer, såsom: idéburna verksamheter, trossamfund och kriminalvården. Själva kartläggningen baserades på enkäter som skickades ut till de olika verksamheterna. Dessa besvarades mellan den 3:e och 9:e april, vilket Socialstyrelsen benämner som ”mätveckan”. De hemlösa som verksamheterna kom i kontakt med under mätveckan fick fylla i enkäterna, en enkät per hemlös person (Socialstyrelsen 2017: 12).

Personer som ingick i kartläggningen var:

1. Myndiga personer som befann sig i någon av de fyra hemlöshetssituationerna (listas längre ner) *och* som hade svenskt medborgarskap alternativt ett svenskt uppehållstillstånd.
2. Personer under 18 år som levde utan sina föräldrar eller sin ursprungsfamilj samt uppfyllde de ovan nämnda kriterierna.

Personer som *inte* ingick i kartläggningen var:

1. Barn och unga under 18 år som var placerade utanför hemmet enligt Socialtjänstlagen (SoL) eller Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).
2. Personer som bodde i bostad med särskild service enligt SoL eller Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).
3. Utrikesfödda personer som saknade uppehållstillstånd.
4. Ensamkommande flyktingbarn som var placerade genom socialtjänsten.
5. Övriga europeiska medborgare som tillhörde Europeiska unionen (EU)/Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) samt tredjelandsmedborgare som vistades i svensk kommun men saknade förankring där (Socialstyrelsen 2017: 13).

Socialtjänsten definierade hemlöshet utifrån fyra situationer:

#### Situation 1 - Akut hemlöshet

Personen var hänvisad till akutboende eller motsvarande. Här ingick även personer som sov i offentliga lokaler, utomhus eller i trappuppgångar, tält, bilar eller motsvarande (Socialstyrelsen 2017: 11). I denna situation befann det sig knappt 6000 personer (Socialstyrelsen 2017: 24) och 42% av gruppen var födda i Sverige (Socialstyrelsen 2017: 25).

#### Situation 2 - Institutionsvistelse och stödboende

Personen var intagen eller inskriven på kriminalvårdsanstalt, hem för vård och boende (HVB), bodde på ett stödboende som bedrevs av socialtjänst/hälso- och sjukvård eller liknande. Personen skulle flytta därifrån senast tre månader efter mätveckan och inte ha eget boende ordnat inför flytten. Hit räknades även de som skulle flyttat eller skrivits ut men som var kvar på grund av att de inte hade någon egen bostad ordnad (Socialstyrelsen 2017: 11). Denna grupp utgjorde knappt 6000 personer varav de allra flesta var födda i Sverige (Socialstyrelsen 2017: 33).

#### Situation 3 - Långsiktiga boendelösningar

Personen bodde i en boendelösning ordnad av kommunen (socialtjänsten) såsom försökslägenhet, kommunalt kontrakt eller motsvarande på grund av att personen inte hade tillgång till den ordinarie bostadsmarknaden. Alltså boendelösningar med någon

form av hyresavtal där boendet är förenat med tillsyn eller särskilda villkor (Socialstyrelsen 2017: 11). Drygt 15 000 personer befann sig i denna situation (Socialstyrelsen 2017: 42). 57% av personerna var födda i Sverige (Socialstyrelsen 2017: 47).

#### Situation 4 - Eget ordnat kortsiktigt boende

Personen bodde tillfälligt och kontraktslöst hos kompisar/bekanta, familj/släkt eller hade ett tillfälligt (giltigt max tre månader efter mätveckan) inneboende- eller andrahandskontrakt hos en privatperson (Socialstyrelsen 2017: 11). Denna grupp utgjorde drygt 5000 personer (Socialstyrelsen 2017: 18) och 57% av dem var födda i Sverige (Socialstyrelsen 2017: 52).

Enligt kartläggningen beräknades 33 250 människor leva i hemlöshet (Socialstyrelsen 2017: 7). Av de personer som besvarade enkäterna var det endast 18 personer under 18 år (Socialstyrelsen 2017: 21). Av dessa 33 250 människor var 57% ( $\approx$  19 000) födda i Sverige (Socialstyrelsen 2017: 7) och var således svenska medborgare. Det är dessa 19 000 som är aktuella för denna uppsats då svenskt medborgarskap krävs för att rösta i det svenska riksdagsvalet.

Det bör tilläggas att alla som levde i hemlöshet under mätveckan inte kom med i kartläggningen. Det var endast de människor enkäterna lyckades nå och som samtidigt tillhörde någon av de fyra hemlöshetssituationerna som inkluderades (Socialstyrelsen 2017: 7). Det fanns troligen verksamheter som var i kontakt med hemlösa men som inte ingick bland de verksamheter Socialstyrelsen lyckades komma i kontakt med. Vissa kommuner och verksamheter som Socialstyrelsen kontaktat deltog inte heller i kartläggningen. Socialtjänsten i 51 (av sveriges 290) kommuner besvarade inte enkäterna. Bland de idéburna verksamheterna uppgav 57 stycken att de inte hade resurser att delta men att de hade varit i kontakt med hemlösa personer under mätveckan (Socialstyrelsen 2017: 14). Antalet människor som fångades upp av kartläggningen bör alltså ses som ett minimum över hur många hemlösa som då levde i Sverige. Hur stort mörkertalet faktiskt är saknas information om.

Detta till trots är Socialstyrelsens rapport den mest heltäckande och mest nypublicerade studien över hemlöshetens lägesbild i Sverige. Det är även deras definition och deras

uppgifter från kartläggningen som olika idéburna organisationers och svensk forskning kring hemlöshet oftast brukar utgå från. Det är Socialstyrelsens definitioner samt information om hemlöshet som uppsatsen utgår från.

## 4.2 Information om röstkort

Alla svenska medborgare som någon gång varit folkbokförda i Sverige och som senast på valdagen fyllt 18 år har rösträtt i det svenska riksdagsvalet (Valmyndigheten 2022d). Inför valet skickar Valmyndigheten ut röstkort till alla röstberättigade (Valmyndigheten 2022e). Detta skickas till personens senaste folkbokföringsadress. Röstkortet krävs för att kunna förtidsrösta men behövs inte om man på valdagen röstar i sin rätta vallokal, informationen om detta finns på röstkortet. Har man hos Skatteverket uppgivit en särskild adress skickas röstkortet istället dit (Valmyndigheten 2022f). Är man inte folkbokförd på någon fastighet kan man bli skriven på en rubrikfastighet. Då väljer Länsstyrelsen ut ett eller flera valdistrikt där dessa personer sedan slumpmässigt placeras ut för valet (Valmyndigheten 2022g).

Har man inte har fått sitt röstkort eller tappat bort det kan man få ett dubblettröstkort (Valmyndigheten 2022g). Ett dubblettröstkort har samma egenskaper och fyller samma funktioner som ett vanligt röstkort, skillnaden är att ett dubblettröstkort måste ordnas av individen själv till skillnad från de “vanliga” röstkort som Valmyndigheten skickar ut (Valmyndigheten 2022f). Ett dubblettröstkort kan beställas på Valmyndighetens hemsida. Man kan antingen få dubblettröstkortet skickat till en e-post för att sedan skriva ut det eller beställa det via post genom att uppge en adress dit det ska skickas. Även Länsstyrelsen, utlandsmyndigheter och vissa vallokaler kan skriva ut dubblettröstkort direkt. Det krävs ingen identitetshandling (ID-handling) för att få ett dubblettröstkort (Valmyndigheten 2022e). För att kunna rösta behövs, förutom röstkort, även en giltig ID-handling. Skulle man sakna ID-handling kan en annan person intyga ens identitet, denne måste vara myndig samt uppvisa egen ID-handling (Valmyndigheten 2022h).



### 4.3 Valdeltagande bland hemlösa

Forskning om hemlösas valdeltagande är mycket begränsad (Coram m. fl. 2022: 47). Men i de studier som finns är trenden i de flesta länder att hemlösas valdeltagande är betydligt lägre än genomsnittet för den övriga röstberättigade befolkningen (Coram m. fl. 2022: 48). Detta påvisas bl. a. i forskning från Australien som bygger på intervjuundersökningar med hemlösa om deras valdeltagande. Dessa intervjuer genomfördes två veckor efter Australiens federala val 2019 och utifrån dem framgick det att sju av 18 hade röstat (Coram m. fl. 2022: 59). Ytterligare en intervjuundersökning om valdeltagande har gjorts med 28 hemlösa i Toronto (Kopec 2017: 24). Majoriteten av dem hade röstat när de inte levde i hemlöshet, men endast sju av 28 hade röstat under tiden de varit hemlösa (Kopec 2017: 58). En enkätundersökning med 79 hemlösa unga vuxna i åldrarna 18–26 år i Los Angeles från år 2020 visar på liknande siffror. På frågan om de planerade att rösta i nästkommande val svarade 37% av de röstberättigade ja (Petering m. fl. 2020: 1). Utifrån dessa studier ligger valdeltagandet bland hemlösa någonstans mellan 25% och knappt 40%. Dessa länder har olika nivåer av valdeltagande bland den totala röstberättigade befolkningen, men gemensamt är att valdeltagandet bland den hemlösa delen av befolkningen är lägre än hos totalbefolkning.

Sverige har en lagstiftning som ämnar att göra valsyste­met mycket tillgängligt. Det innebär att det är möjligt att rösta på olika sätt, under flera dagar och på många platser (Valmyndigheten 2022c). Det kan vara en av anledningarna till att Sverige generellt sett har ett högt valdeltagande. I riksdagsvalet i september 2022 låg valdeltagandet på 84,21% (Valmyndigheten 2022a) och valet dessförinnan, 2018, var motsvarande siffra 87,18% (Valmyndigheten 2022b). Centrum för Folkhälsa gav 2007 ut en rapport om hälsa och livsvillkor bland socialt och ekonomiskt utsatta grupper i Stockholms län (Centrum för Folkhälsa 2007: iii). En del av rapporten bygger på en intervjuundersökning med hemlösa personer i Stockholm (Centrum för Folkhälsa 2007: xii). I intervjuundersökningen deltog 155 personer mellan 21 och 73 år, av dessa svarade 150 stycken på samtliga frågor (Centrum för Folkhälsa 2007: 91). Intervjuenkäten genomfördes 2006 och undersökte bl. a. valdeltagande. Bland de hemlösa uppgav en tredjedel att de röstat i det senaste riksdagsvalet (Centrum för folkhälsa 2007: 96). Enligt detta är valdeltagandet lägre bland hemlösa även i Sverige.

Det måste kommenteras att det inte finns något information om hur många av de 155 hemlösa deltagarna som var svenska medborgare, och alltså hade rösträtt i det senaste riksdagsvalet.

Det finns flera anledningar till varför det är problematiskt med lågt valdeltagande bland hemlösa. En anledning är att det kan leda till asymmetri i valinflytandet. Att använda sin rösträtt kan även vara extra betydelsefullt för hemlösa och andra marginaliserade grupper eftersom rösträtten är viktig för att skydda sina andra rättigheter, t.ex. inom välfärden och ekonomiska rättigheter (Coram m. fl. 2022: 51). Regeringar tenderar även att ägna mer uppmärksamhet åt intressena hos de grupper som faktiskt röstar. Med andra ord, preferenserna bland dem som röstar prioriteras ofta framför dem som inte röstar. Det är väl etablerat att valdeltagandet för vissa grupper kan påverka den offentliga politiken, t.ex. tenderar välfärdspolitiken att vara mer generös när valdeltagandet är högre bland ekonomiskt svaga grupper (Coram m. fl. 2022: 52). När politiker ägnar mer uppmärksamhet åt kraven från de grupper som faktiskt röstar sker det ofta på bekostnad av dem som inte röstar (Coram m. fl. 2019: 17).



## 5 Resultat

De hinder för att rösta bland människor i hemlöshet som funnits i materialet har, enligt metoden för kvalitativ textanalys, kategoriserats och presenteras här under fyra olika sammanfattande rubriker. Varje rubrik presenterar ett hinder. De kategorier som presenteras representerar de hinder som, utifrån materialet, verkar vara de vanligaste människor i hemlöshet möter när de ska delta i demokratiska val. De två första kategorierna är de två hinder som verkar vara de vanligaste i Sverige. De två senare kategorierna är två hinder som var verkar vara vanligast i de utländska studier som funnits om hemlöshet och valdeltagande. Utifrån de senare två kategorierna har det även exemplifieras med liknande vittnesmål från Sverige. Fjärde kategorin, att de har mer akuta prioritera, berör främst människor som befinner sig i hemlöshet situation ett, d.v.s. akut hemlöshet.

Under varje kategori presenteras först belägg, information och exempel från materialet. Varje hinder analyseras sedan utifrån Dahls demokratikriterier. En av kategorierna analyseras även utifrån Maslows behovshierarki. Kapitlet avslutas med en sammanfattande diskussion.

### 5.1 Svårt att införskaffa och/eller behålla sin ID-handling

Att ha en giltig ID-handling är på många sätt grundläggande för att få tillgång till stora delar av det svenska samhället och behövs bland annat för att kunna rösta. Att införskaffa ett ID-kort kostar 400 kr (Skatteverket u. å.), vilket för en hemlös kan vara en stor utgift. I en intervju från Svenska dagbladet (SvD) med Carola Matilainen, föreståndare för en av verksamheterna vid Uppsala stadsmission, talar hon om svårigheter med att rösta som kan uppstå för en hemlös, ett exempel är att många saknar ID-handling (TT Nyhetsbyrån 2018).

Saknar man ID-handling kan en annan person mot uppvisande av sin egen giltiga ID-handling intyga ens identitet (Valmyndigheten 2022h). Men att ha någon annan som kan intyga ens identitet är inte en självklarhet, framförallt inte bland hemlösa då de ofta saknar det kontaktnät folk i gemen har. Det finns flertalet exempel med olika organisationer som hjälper hemlösa rösta genom att gå med och identifiera dem.

På Porten i Örebro bedrivs dagarbete för personer som lever i hemlöshet och utanförskap. I en artikel från SVT berättar Malin Toftgård som arbetar där att de fått frågor av sina besökare om hur de ska kunna rösta utan ID-handling. På Porten hjälpte de då till med genom att följa med och identifiera personen när denne gick och röstade (Olsson Rahlen 2022). Ytterligare ett exempel är Stadsmissionen i Skåne. Även där hjälpte personalen till att identifiera hemlösa som ville rösta men saknade ID-handling (Sveriges Stadsmissioner 2022).

I en artikel av Amanda Eisenmann och Francis Origanti om hemlösheten i USA uppges att en stor andel av dem som befinner sig i hemlöshet antingen har förlorat, eller löper stor risk att förlora, sin legitimation (Eisenmann & Origanti 2021: 91). Detta är ett utbredd problem även bland hemlösa i Sverige. I antologin *Hemlös med egna ord* finns vittnesmål från hemlösa över att bli av med sina tillhörigheter. Lena och Ronny Freij berättar t. ex. om en natt då de sov i ett soprum. För att inte bli av med sina tillhörigheter gömde de dem i en container med förhoppning om att de skulle ligga kvar över natten (Freij & Freij 2015: 272). Utifrån det vittnesmålet är det inte svårt att tänka sig att hemlösa utsätts för en större risk än befolkningen i gemen att bli av med sina tillhörigheter. I samma antologi vittnar Johan Bäck om hur dyr ID-handlingen är. Han berättar vidare att för att ens kunna få ut en legitimation behöver han även hitta någon som kan styrka hans identitet, vilket för honom är svårt (Bäck 2015: 269).

De försvårande omständigheterna för att införskaffa och behålla en legitimation som finns bland hemlösa kan leda till demokratiska problem eftersom det försvårar möjligheten att delta i demokratiska val. Detta kan analyseras utifrån Dahls andra, fjärde och femte demokratikriterium. Det andra kriteriet, *röstjämlighet*, innebär att alla medborgare ska ha lika möjlighet att rösta och att allas röst ska väga lika tungt (Dahl 1998: 37). Då någon form av legitimering är ett krav för att kunna rösta och i och med de försvårande omständigheter som föreligger hos den hemlösa delen av befolkningen, i jämförelse med den typiska medborgaren, kan inte allas möjlighet att rösta i praktiken anses vara lika. Dahl menar att ifall ens röst berövas är risken stor att ens intressen inte kommer uppmärksammas och tillvaratas i samma utsträckning som den som har röstat (Dahl 1998: 76, 77).

Det fjärde kriteriet, *kontroll över dagordningen*, innebär att alla medborgare ska ha möjlighet att bestämma vad som finns med på agendan (Dahl 1998: 38). Kan man då på grund av avsaknad av legitimation inte nyttja sin röst har man även som medborgare i en representativ demokrati mindre inflytande över vilka frågor som faktiskt av de politiska partierna tas upp på agendan och därmed även blir realitet.

Det femte och sista kriteriet, *inkludering av alla vuxna*, innebär att alla vuxna som är permanent bosatta i landet ska ha de rättigheter som beskrivs i de första fyra kriterierna (Dahl 1998: 38). Då både det andra och det fjärde kriteriet inte uppfylls är alltså inte heller det femte det. Dahl menar att för att en stat ska vara demokratisk måste full inkludering råda, de röstberättigade medborgarna måste omfatta alla personer som lyder under statens lagar (Dahl 1998: 77). Hemlösa är, precis som alla andra vuxna medborgare, röstberättigade. Trots att det inte föreligger några formella hinder kan hemlösa i själva verket ha svårare att använda sin rösträtt. Det innebär att man kan ifrågasätta ifall full inkludering kan anses råda i praktiken.

## 5.2 Svårt att få tag på sitt röstkort

Inför de svenska valen skickar Valmyndigheten ut röstkort till alla röstberättigade, men många tusen av dessa kommer aldrig fram. Bland dem som inte nås av röstkorten ingår bl. a. alla de hemlösa som saknar fast adress (Sveriges Stadsmissioner u. å.). Som beskrivits i bakgrunden så skickas röstkortet ut till en persons senast kända folkbokföringsadress, en adress som personer i hemlöshet ofta inte längre har tillgång till (TT Nyhetsbyrån 2018).

Att beställa ett dubblettröstkort kan vara svårt eftersom många människor i hemlöshet har begränsad tillgång till internet (Säfström 2018). För att beställa ett dubblettröstkort via post måste en adress dit röstkortet ska skickas uppges, saknar man adress är detta ett potentiellt problem även för att få tillgång till sitt dubblettröstkort. Man kan även beställa ett dubblettröstkort till en e-post för utskrift. Återigen gör den begränsade tillgången till internet detta problematiskt. Dessutom måste man hitta en plats där det kan skrivas ut vilket kan vara både svårt att ha tillgång till och svårt att betala eventuell utskriftskostnad. Från den offentliga sidan kan även bl. a. kommuner hjälpa till att skriva ut dubblettröstkort men det är inte helt tydligt var man ska gå för att få hjälp med

det. Det är även möjligt att på valdagen gå och rösta i sin vallokal utan röstkort mot uppvisande av ID-handling. Men då måste personen veta vilket vallokal denne tillhör och den informationen återfinns på just röstkortet (Eriksson 2018).

Porten i Örebro är ett av ställena där man av organisationer i civilsamhället kan få hjälpa att skriva ut sitt röstkort. Toftgård berättar att deras besökare ofta saknar röstkort och därav behöver deras hjälp för att kunna rösta (Olsson Rahlen 2022). Att en hemlös har möjligheten att få hjälpa med att skriva ut röstkort är dock inte en självklarhet, alla hemlösa har inte kontakt med hjälporganisationer och alla hjälporganisationer erbjuder inte heller denna hjälp.

Matilainen som arbetar vid Uppsala stadsmission berättar om hur det kan vara en jätteansträngning för människor i hemlöshet att rösta om man inte har rätt stöd och att det är ett demokratiskt problem (TT Nyhetsbyrå 2018). På Stadsmissionen i Skåne bjöd de in ambulerande röstmottagare som kom till deras lokaler för att ta emot röster från verksamhetens besökare som annars inte hade haft möjlighet att rösta. Även där kunde man få hjälp att skriva ut röstkort om det saknades. Ett flertal hemlösa hade även % -adresser på Skånes Stadsmission och vittnar om att de kanske annars inte fått sitt röstkort och då hade haft svårare att rösta. Från Stadsmissionens sida menade de att de gjorde detta med avsikten att det inte ska vara krångligt att rösta (Sveriges Stadsmissioner 2022).

Problematiken med att inte ha tillgång till sitt röstkort kan kopplas till Dahls demokratikriterier. Det andra demokratikriteriet, *röstjämlighet*, säger bl. a. att alla ska ha lika möjlighet att rösta (Dahl 1998: 37). Detta blir tydligt problematiskt då det kan vara svårare för människor som lever i hemlöshet att få tillgång till sitt röstkort än för den resterande befolkningen. Det innebär att alla inte har lika möjligheter att rösta i praktiken. Det fjärde kriteriet, *kontroll över dagordningen*, som syftar till att alla medborgare ska ha möjlighet att bestämma över vad som finns med på agendan (Dahl 1998: 37) kan kopplas till svårigheterna med att tillgå sitt röstkort. De försvårande omständigheter som föreligger för att få sitt röstkort kan göra att hemlösas röster uteblir, vilket i sig gör att hemlösas vilja inte kommer upp på agendan i samma utsträckning. De får då mindre inflytande över politiken och vad politikerna tar upp på dagordningen. Det sista kriteriet, *inkludering av alla vuxna*, innebär att alla vuxna som är permanent

bosatta i landet ska ha de rättigheter som beskrivs i de första fyra kriterierna för att full demokrati ska råda (Dahl 1998: 38). Eftersom varken det andra eller det fjärde demokratikriteriet uppfylls uppfylls inte heller det sista.

Utifrån det som beskrivits under denna och föregående rubrik är det värt att påpeka att mycket av den hjälp som hemlösa får för att underlätta röstningsprocess kommer från civilsamhället. Även om det är till samtliga medborgares gagn att värna om och upprätthålla demokratin kan man fråga sig om en sådan stor samhällsgrupp, som hemlösa trots allt utgör, ska behöva förlita sig på civilsamhället för att kunna använda sin rösträtt. Genom bl. a. svårigheten med tillgång till röstkort kan människor i hemlöshet i praktiken förlora sin demokratiska röst. Att människor indirekt hindras från att rösta trots att de har rätten till det visar på hur människors rösträtt begränsas i praktiken, vilket är ett demokratiproblem.

### 5.3 Otillräcklig information

Veronica Coram m. fl. genomförde 2019 en studie med syfte att undersöka hur hemlöshet påverkar valdeltagande. Studien genomfördes i Australien i samband med deras federala val i maj 2019 (Coram m. fl. 2019: 3, 6). Undersökningen är baserad på intervjuer, två olika enkäter (en före valet och en efter valet med hemlösa som röstat) samt material från workshopar. Studien innefattade 164 hemlösa deltagare (Coram m. fl. 2019: 21, 23), dessa var personer som varit i kontakt med ett servicecenter för hemlösa i Adelaide (Coram m. fl. 2019: 6). Informationen från studien återfinns i en rapport från 2019 samt en vetenskaplig artikel från 2022.

Studien använder sig av Australian Bureau of Statistics (ABS) definition av hemlöshet. Definitionen är bredare än många andra (Coram m. fl. 2019: 11), bl. a. inkluderar den även känslan av hemlöshet, inte "bara" avsaknaden av en dräglig boendesituation och är således bredare än Socialstyrelsens definition.

Det var 18 hemlösa som intervjuades i studien, enligt dessa var det största hindret för att rösta att inte ha så mycket kunskap om eller sakna intresse för val/politik. Det fjärde största hindret var att inte veta var man ska rösta eller inte kunna komma åt en vallokal (Coram m. fl. 2022: 60). Sju av 18 sa att de skulle behöva mer information för att delta



och framförallt önskades mer information om kandidater och deras politik (Coram m. fl. 2019: 43). Om man sammanställer svaren från workshoparna, enkäten före valet och intervjuerna med hemlösa var det största hindret för att rösta brist på kunskap och/eller intresse för val/politik (Coram m. fl. 2019: 51). Det bör poängteras att det, utifrån denna uppsats frågeställning, är en nackdel att kunskap om eller intresse för val/politik är kombinerade i ett svarsalternativ. Det hade kunnat dras säkrare slutsatser kring brist på information ifall kunskap om och intresse för val/politik istället var två separata kategoriseringar. Samma sak gäller för kategorin att inte veta var man ska rösta eller inte kunna komma åt en vallokal. Att inte veta var man ska rösta handlar om brist på information medan att inte komma åt en vallokal kan ha många andra anledningar.

Utifrån svarsalternativen i enkäten före valet fick de hemlösa majoriteten av sin information om val från TV. TV var det medie som var mest tillgängligt för hemlösa, tätt följt av tidningar och radio. Tillgängligheten till information från internet var betydligt lägre (Coram m. fl. 2022: 57). En del av de som intervjuades sa att de saknade kunskap om val/politik men att de var intresserade av att få tillgång till mer information (Coram m. fl. 2022: 64).

Anna Kopec har undersökt vilka hinder människor som lever i hemlöshet möter när de ska rösta i Toronto och innefattade kvalitativa intervjuer med 28 stycken hemlösa (Kopec 2017: 24). Studien använder sig av den definitionen av hemlöshet som framtagits av Canadian Homelessness Research Network år 2012, även denna är relativt bred. Den inkluderade människor som bodde oskyddat (de som bodde på gatan), bodde på jourhem för hemlösa, bodde i tillfälliga boendesituationer, bodde kontraktslöst samt människor som var i riskzonen för hemlöshet (Kopec 2017: 27).

Bland de 28 intervjuade rapporterades brist på information som ett vanligt hinder och att detta upplevdes som en stor barriär. Hos många fanns det ett genuint intresse att delta i val men den otillräckliga informationen om kampanjer, viktiga politiska frågor och allmän information om val nämndes av flera hemlösa som hinder för att rösta (Kopec 2017: 70, 71).

Brist på information och svårigheten att ta del av information verkar även vara ett problem för människor som lever i hemlöshet i Sverige. Jonas Wahlstrand,

generalsekreterare för Sveriges Stadsmissioner, berättar att det är känt att den digitala tillgängligheten är sämre för de som lever i hemlöshet (Gustafsson 2022). I *Hemlös med egna ord* vittnar Johan Arthur Ekebert om att internet idag blivit ett måste vilket försvårar flera saker i vardagen som hemlös (Ekebert 2015: 180). Lotta Säfström, tidigare VD på Göteborgs stadsmission, skriver i en debattartikel att de människor i hemlöshet som Göteborgs stadsmission möter har svårt att ta del av t. ex. partiets budskap eftersom de ofta saknar både tillgång till internet och brevlåda (Säfström 2018). Även Sveriges Stadsmissioner belyser hur hemlösa har svårt att hålla sig informerade om samhällsdebatten (Sveriges stadsmissioner u.å.).

I en studie av Anirudh Krishnas om fattigdom och demokratiskt deltagande framgår det att större tillgång till information är förknippat med högre valdeltagande (Krishna 2006: 439). Krishna påpekar att medborgare utan tillräcklig information sällan kan formulera sina intressen tydligt och att individer utan tillräcklig information kommer ha relativt låga nivåer av deltagande i demokratin (Krishna 2006: 439, 454).

Ett intressant fynd i studien från Australien är dock att även om de hemlösa hade mycket lägre valdeltagande än befolkningen i allmänhet berodde detta inte på lägre nivåer av politiskt intresse, det var snarare ofta högt (Coram m. fl. 2022: 47, 65). Även studien från Toronto kom fram till samma resultatet, trots att livet i hemlöshet var ett hinder för flera deltagare att rösta hämmade det inte deras intresse för politik (Kopeck 2017: 61). Liknande exempel finns att hitta även i Sverige. Enligt Matilainen, från Uppsala stadsmission, är de flesta hemlösa hon träffar intresserade av politik och vill rösta men att det är en för stor ansträngning med för många hinder på vägen (TT Nyhetsbyrån 2018).

Trots att människor i hemlöshet verkar vara intresserade av politik, vill ha information om politik och ofta vill rösta är informationen svårtillgänglig för dem. Problematiken med bristen på information och begränsad tillgång till internet kan analyseras utifrån Dahls kriterier för en demokratisk process. Dahls första kriterium, *effektivt deltagande*, innebär att alla ska ha lika möjlighet att göra sin röst hörd (Dahl 1998: 37). Begränsad tillgång till internet kan idag potentiellt försvåra möjligheten att framföra sina åsikter eftersom detta idag ofta görs via t. ex. sociala medier. Ur perspektivet med begränsad

tillgång till internet kan man diskutera huruvida kriteriet för effektivt deltagande uppfylls.

Begränsad tillgång till internet kan även leda till brist på information. Dals tredje kriterium, *upplyst förståelse*, innebär att medborgarna ska ha lika möjligheter att sätta sig in i politiska beslut samt de konsekvenser besluten kan tänkas få (Dahl 1998: 38). För att detta ska vara möjligt är det viktigt att medlemmarna har tillgång till olika informationskanaler och idag är tillgången till internet det absolut viktigaste redskapet för att söka och ta del av information (Carsten m. fl. 2019: 41). Hemlösa har betydligt svårare att sätta sig in i politiska beslut samt beslutens konsekvenser än befolkningen i allmänhet, det innebär att alla medborgare i praktiken inte har lika möjligheter att sätta sig in i politiken.

Det fjärde kriteriet, *kontroll över dagordningen*, innebär att alla medborgare ska ha möjlighet att bestämma över vad som finns med på agendan. Bristen på information kan leda till att hemlösa inte röstar vilket i förlängningen innebär att dem inte har samma möjligheter till kontroll över dagordningen. Är man inte med och röstar har man inte samma möjlighet att vara med och bestämma över vad som finns med på den politiska agendan (Dahl 1998: 38) eftersom intressen hos dem som inte röstar kommer inte uppmärksammas i samma utsträckning som intressen hos dem som röstar (Dahl 1998: 77).

Eftersom flera av Dahls kriterier inte uppfylls gör det även att inte heller det sista kriteriet, *inkludering av alla vuxna*, uppfylls (Dahl 1998: 38). Utifrån detta perspektiv är det alltså flera av Dahls kriterier för en demokratisk process som inte uppfylls och man kan således konstatera att det finns brister i den svenska demokratiska processen.

## 5.4 Mer akuta prioriteringar

I intervjuundersökningen från Australien uppgav 11 av de 18 hemlösa att de inte röstade i det senaste valet. Sex av dessa berättade att detta var för att hemlösheten innebar att de hade andra prioriteringar som var mer akuta (Coram m. fl. 2019: 41, 43). Om man sammanställer svaren från workshoparna, enkäten före valet och intervjuerna med hemlösa var ett av de vanligaste hindrena att man har andra prioriteringar som är mer

akuta (Coram m. fl. 2019: 51). Att överleva och ordna ett härbärge är exempel på behov som är mer akuta för hemlösa än att rösta (Coram m. fl. 2022: 52).

Majoriteten av de 28 hemlösa som intervjuades i Toronto hade röstat i val när de inte levde i hemlöshet, men endast sju av 28 hade röstat under tiden de varit hemlösa (Kopec 2017: 58). Enligt intervjuundersökningen uppgav majoriteten av deltagarna att deras akuta behov för att klara av livet på gatan och i hemlöshet spelade roll för om de röstar samt hur de deltar i politiken. Vissa deltagare uppgav att röstning lågt ner på prioriteringslistan när man levde i hemlöshet. De menade att när man befinner sig i en situation där man har fysiska behov fokuserar man istället på dem (Kopec 2017: 60, 61).

Maria Urdin beskriver i *Hemlös med egna ord* att under de första åren som hemlös var varenda dag en kamp för att överleva. Urdin skriver att hon inte hade någon förmåga att tänka framåt eller planera inför morgondagen eftersom hennes tillvaro var koncentrerad till två saker, att få mat och tak över huvudet inför natten (Urdin 2015:35). Även Åsa Törnqvist beskriver i samma antologi hur man i hemlöshet tar dagen som den kommer (Törnqvist 2015: 212). I en nyhetsartikel från SVT kan man läsa om Mattias Karlsson som levde i hemlöshet. Han berättar att 2018 års valrörelse passerat honom ganska obemärkt. Bortsett från några nyhetssändningar har han inte brytt sig så mycket. Karlsson säger att han inte är så duktig på politik, eller på att engagera sig i politik, utan att han tar dagarna mer som de kommer (Eriksson 2018).

Centrum för Folkhälsa, enheten för Socialmedicin och Hälsoekonomi, genomförde 2006 en undersökning om hälsa och livsvillkor bland socialt och ekonomiskt utsatta grupper i Stockholms län (Centrum för Folkhälsa 2007: iii), varav en specifik del av rapporten bygger på en intervjuundersökning med hemlösa (Centrum för Folkhälsa 2007: xii). I intervjuerna fick 153 hemlösa skatta sin hälsa utifrån svarsalternativen: mycket gott, gott, någorlunda, dåligt och mycket dåligt. Resultatet var att 11,8% svarade mycket gott, 24,8% gott, 34,0% någorlunda, 20,2%, dåligt och 9,2% mycket dåligt. Detta går att jämföra med den nationella folkhälsoenkäten som genomfördes samma år (Tabell 1). Svarsalternativen var samma men resultaten såg väldigt annorlunda ut. Av ett urval från befolkningen i stort svarade 23,1% mycket gott, 50,4% gott, 21,1% någorlunda, 4,6% dåligt och 0,8% mycket dåligt (Centrum för Folkhälsa 2007: 100).

Självskattad hälsa	Hemlösa	Folkhälsoenkät
Mycket gott	11,8 %	23,1 %
Gott	24,8 %	50,4 %
Någorlunda	34,0 %	21,1 %
Dåligt	20,2 %	4,6 %
Mycket dåligt	9,2 %	0,8 %

Tabell 1. Självskattad hälsa bland hemlösa år 2006 och i nationell folkhälsoenkät år 2006 (Centrum för Folkhälsa 2007: 100).

Hemlösa i Sverige skattar alltså sin hälsa betydligt sämre än de människor som deltog i den nationella folkhälsoenkäten. Detta kan vara en anledning till att deras valdeltagande generellt sett är lägre, om man har problem med sin hälsa är det troligtvis en större prioritering än att rösta. Ett exempel är de hemlösa som intervjuades i studien från Toronto menade att röstning kan bli bortprioriterat om man inte har sin fysiska behov tillgodosedda. Detta kan förstås utifrån Maslows teori.

Enligt Maslows teori om mänsklig motivation finns det fem uppsättningar av grundläggande behov eller mål. Dessa är rangordnade i en hierarki. Det mest grundläggande behovet kommer att prioriteras och om det inte är uppfyllt kommer behoven högre upp minimeras eller till och med glömmas bort. När en behovsnivå är tillräckligt väl tillfredsställt dyker behov på nästa steg i hierarkin upp (Maslow 1943: 18). Det mest grundläggande behovet är grundläggande fysiologiska behov som mat och vatten (Maslow 1943: 4). En person som inte har något av de grundläggande behoven, skulle med största sannolikhet hungra efter mat starkare än efter något annat (Maslow 1943: 5). Utifrån behovsteorin kan man förstå att en hemlös livssituation kan skapa hinder när denne ska delta i demokratiska val då många hemlösa vittnar om att de har andra prioriteringar som är mer akuta än att sätta sig in i politiken och att rösta. Att leva i hemlöshet innebär ofta att inte ens ha de mest grundläggande behoven, d. v. s. behoven längst ner i hierarkin, uppfyllda. Att söka efter sovplats för natten eller ha hälsoproblem kan vara exempel på något som behöver prioriteras högre än att sätta sig

in i politik samt att rösta. När man inte har sina mer grundläggande behov tillfredsställda prioriteras inte politik och valdeltagande eftersom dessa behov kommer högre upp i behovshierarkin.

Att hemlösa måste prioritera annat än sitt demokratiska deltagande kan problematiseras utifrån Dahls fem kriterier för en demokratisk process. Viktigt att påpeka igen är att hemlösa i Sverige inte rent juridiskt hindras från att delta i demokratiska val utan har samma rättigheter som alla andra svenska medborgare. I praktiken ser dock hemlösas möjligheter till deltagande annorlunda ut. Dahls första kriterium, *effektivt deltagande*, innebär att alla ska ha lika möjligheter att framföra sina åsikter (Dahl 1998: 37). Hemlösa har utifrån perspektivet mer akuta prioriteringar inte lika möjligheter att framföra sina åsikter eftersom de måste prioritera annat.

Det tredje kriteriet, *röstjämlighet*, innebär att alla medborgare ska ha lika möjligheter att rösta. Inte heller detta kriteriet uppfylls eftersom deras mer akuta prioriteringar indirekt påverkar deras möjligheter att rösta. Det fjärde kriteriet, *upplyst förståelse*, innebär att alla medborgare ska ha lika möjligheter att sätta sig in i politiken. Även hemlösas möjligheter att sätta sig in i politiken påverkas av att de behöver prioritera annat (Dahl 1998: 37). Om basala överlevnadsbehov måste tillfredsställas finns mindre utrymme för att framföra sina åsikter, rösta och sätta sig in i politiken. På grund av det inte har samma förutsättningar som den övriga befolkningen. Hemlösas möjligheter till effektivt deltagande, röstjämlighet likväl upplyst förståelse blir därav komprimerat jämfört med svenskens i allmänhet.

Dahls fjärde kriterium, *kontroll över dagordningen*, innebär att alla medborgare ska ha möjlighet att bestämma över vad som finns med på agendan. Eftersom hemlösas möjligheter att delta i praktiken är begränsade är risken stor att deras intressen inte uppmärksammas eller främjas i samma utsträckning som de som faktiskt röstar. Det påverkar deras möjligheter att bestämma vad som finns med på dagordningen vilket innebär att det fjärde kriteriet inte heller helt uppfylls för den grupp medborgare som lever i hemlöshet. Dahls sista kriterium, *includering av alla vuxna*, innebär att alla vuxna medborgare ska ha de rättigheter som beskrivs i de första fyra kriterierna (Dahl 1998: 38). I Sverige har människor i hemlöshet, som redan nämnts, rättigheterna som beskrivs i de fyra första kriterierna på pappret. Men tillvaron som hemlöshet innebär gör att

hemlösas möjligheter att i praktiken utnyttja sin rösträtt är begränsade. Eftersom inget av de fyra första kriterierna kan betraktas som helt uppfyllda är alltså inte heller det sista kriteriet uppfyllt.

Att medborgare i en modern demokratisk välfärdsstat behöver oroa sig för sin överlevnad kan anses förvånande och ovärdigt. Att detta i sin tur leder till att dessa kanske prioriterar bort sitt politiska deltagande, t. ex. att rösta, gör att det även utgör ett potentiellt demokratiskt problem. Att tillgodose de mest grundläggande behoven för så många medborgare som möjligt skulle genom högre valdeltagande kunna stärka demokratin.

## 5.5 Sammanfattande diskussion

De fyra olika hinder som tagits upp är således: svårt att införskaffa och/eller behålla sin ID-handling, svårt att få tag på sitt röstkort, otillräcklig information, samt mer akuta prioriteringar. Utifrån det som redogjorts för i detta kapitel av uppsatsen kan konstateras att flera av Dahls demokratikriterier inte uppfylls och att det således finns brister i den demokratisk processen i Sverige. Hemlösa är en grupp som rent formellt har rätt att rösta precis som alla andra vuxna svenska medborgare, men som i praktiken har sämre möjligheter att nyttja sin rösträtt. Därmed kan sägas att deras möjligheter till att delta i demokratiska val kan vara sämre.

Människor i hemlöshet möter alltså på olika sätt hinder när de ska delta i demokratiska val. De saknar oftare legitimation, de har svårare att få tag på sitt röstkort, de har svårare att få tillgång till information samt har mer akuta prioriteringar som påverkar deras deltagande. Hemlösa människor möter i praktiken hinder när de ska delta i demokratiska val vilka människor som inte lever i hemlöshet inte i samma utsträckning möter. Dessa hinder gör att Dahls kriterier för en demokratisk process i lägre utsträckning uppfylls för människor som lever i hemlöshet jämfört med den övriga befolkningen.

Sveriges lagstiftning ämnar att göra valsystemet mycket tillgängligt genom att göra det möjligt att rösta på olika sätt, under flera dagar och på många platser (Valmyndigheten 2022f). Tillgängligheten är ur de perspektiven förvisso stor. Men för att kunna utnyttja

tillgängligheten måste man fortfarande få tag på sitt röstkort eller veta hur man får tag på ett dubblettröstkort, alternativt veta vilken vallokal man tillhör så man kan rösta där på valdagen. Man måste fortfarande ha en ID-handling eller hjälp av en annan person med ID-handling som kan intyga ens identitet. Tillgängligheten till det svenska valsyste­met är mycket stor för dem som har möjlighet att ta tillvara på den. Dessutom skiljer sig också tillgängligheten till information åt mellan hemlösa och befolkningen i övrigt. Information om bl. a. val, aktuella politiska frågor och politiska kandidater är mer svårtillgängligt för hemlös eftersom de har begränsad tillgång till internet samt har andra mer akuta behov vilka gör att de behöver prioritera annat.

Dahl påpekar att inget land hittills fullt ut uppfyllt alla kriterier och att inget land troligtvis någonsin kommer att göra det. Men trots det är kriterierna användbara som standarder för att bedöma demokratiska staters politiska prestationer. Kriterierna kan även användas som standarder för en ideal demokrati (Dahl 1998: 42). Om ingen stat hittills uppfyllt, och troligtvis inte heller någonsin kommer uppfylla, alla kriterier är det inte förvånande att alla kriterier inte heller uppfylls i svenska riksdagsval. Men om man använder Dahls kriterier som standarder för en ideal demokratisk process kan man konstatera att det vore önskvärt att Sverige förbättrar sina, det Dahl kallar, politiska prestationer.

För att i större utsträckning leva upp till Dahls kriterier och i högre grad närma sig den ideala demokratin behöver man i största möjliga mån minska de hinder människor i hemlöshet konfronteras med. Trots att det rent formellt inte finns begränsningar för människor i hemlöshet löper de större risk att få sin rösträtt begränsad i praktiken. Dahl påpekar att ifall inte alla medborgare har samma möjligheter att rösta är risken stor att ens intressen inte kommer uppmärksammas i samma utsträckning som för den som röstar. De grundläggande intressena för de vuxna som inte deltar, eller i detta fall som indirekt hindras från att delta, kommer inte att skyddas och deras intressen kommer inte heller främjas på ett tillfredsställande sätt av dem som styr (Dahl 1998: 76, 77).

Hemlösheten skapar hinder för att delta i demokratiska val, vilket i sin tur leder till lägre valdeltagande bland hemlösa. Politiker fokuserar oftare på de grupper som faktiskt röstar och således prioriteras dessa gruppers politik, ofta på bekostnad av dem som inte röstar. Lågt valdeltagande bland en grupp kan alltså i förlängningen leda till att politiker



bortprioriterar den gruppens intressen. Att hemlösas intressent prioriteras bort i politiken skulle potentiellt sett kunna försämra deras situation vilket kan förvärra de hinder som de möter, alternativt skapa nya. Det skulle kunna göra det ännu svårare för dem att rösta och därmed sänka valdeltagandet ytterligare. Med ett ännu lägre valdeltagande bland hemlösa är det möjligt att politiker ytterligare bortprioriterar deras intressen vilket kan försämra deras situation ytterligare. På det sättet kan sambandet mellan hemlöshet och politiskt deltagande kan ses som en ond cirkel.

## 6 Slutsats

Sammanfattningsvis kan sägas att finns det belägg för att hemlöshet påverkar möjligheten att delta i demokratiska val i Sverige. Människor i hemlöshet möter i praktiken hinder när de ska rösta som resterande medborgare inte möter i samma utsträckning. Röstningsprocessen försvåras vilket kan vara en av anledningarna till att hemlösa generellt sett ofta har ett lägre valdeltagande. De hinder som redovisats i uppsatsen är både rent praktiska: hemlösa saknar saknar ID-handling och de har ofta svårare att få tag på sitt röstkort. Det finns också hinder som uppkommer i livet som hemlös vilket påverkar möjligheten att få tillgång till information samt deras möjligheter att ta till sig information och använda sin rösträtt eftersom de kan ha mer akuta prioriteringar.

Dessa hinder gör att Dahls kriterier för en demokratisk process: effektivt deltagande, röstjämlighet, upplyst förståelse, kontroll över dagordningen samt inkludering av alla vuxna, inte uppfylls. Då dessa kriterier inte uppfylls kan det konstateras att det finns förbättringspotential i den demokratiska processen i Sverige. Det hinder för deltagande i demokratiska val som människor i hemlöshet möter när de behöver prioritera annat kan förstås utifrån Maslows teori om behovshierarkin. Eftersom människor i hemlöshet ofta inte har sina mest grundläggande behov tillgodosedda är det enligt teorin inte förvånande att hemlösa måste prioritera annat än politiskt deltagande och att rösta.

Viktigt att påpeka är att flera studier som används i uppsatsen redogör för att hemlösa, trots sitt generellt sätt lägre valdeltagande, inte har lägre nivåer av politiskt intresse än den övriga befolkningen. Vittnesmål om detta finns både från Sverige och andra länder.

En brist med uppsatsen är det okända mörkertalet av hemlösa, troligtvis var antalet hemlösa i Sverige 2017 högre än vad som fångades i kartläggningen. En annan brist är den knappa informationen om hemlösas valdeltagande och attityder kring val, både internationellt och i Sverige. Trots att man kan applicera fakta och erfarenheter från studier kring hemlösas valdeltagande från andra västerländska demokratier vore det önskvärt med forskning från Sverige. Det behövs, både nationellt och internationellt, mer forskning och kunskap om valdeltagande samt attityder till politiskt deltagande bland människor i hemlöshet. Det skulle även behövas kunskap om hur man kan öka

valdeltagandet bland hemlösa samt minimera de hinder människor i hemlöshet möter när de ska delta i demokratiska val. Trots bristen på forskning kan konstateras att hemlöshet påverkar möjligheten att delta i demokratiska val. Hemlösheten skapar hinder vilka gör det svårare för människor i hemlöshet att delta.

## Referenser

Petering, Robin; Alessandra, Julia; Chinen, Nikki; Hsu, Hsun-Ta; Medhekar, Sachin & Onasch-Vera, Laura. 2021. Voter registration and voting attitudes of unhoused young adults in Los Angeles. *Children and Youth Services Review* 121.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S019074092032329X?via%3Dihub> (Hämtad 2022-11-28).

Bäck, Johan. 2015. Enklare att leva på stenåldern. I Stolt, Ulf (red.). *Hemlös med egna ord Situation Sthlm 2008-2014*. Stockholm: Pocketförlaget, 269-270.

Carsten, Anckar; Denk, Thomas; Karvonen, Lauri & von Schoultz, Åsa. 2019. *Komparativ politik Institutioner och beteende*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Coram, Veronica; Goodwin-Smith, Ian; Hill, Lisa; Louth, Jonathon & Tually, Selina. 2019. *An Exploration of Homelessness and Electoral Participation*. Adelaide: University of South Australia & The University of Adelaide.

[https://www.aec.gov.au/About\\_AEC/research/files/an-exploration-of-homelessness-and-electoral-participation.pdf](https://www.aec.gov.au/About_AEC/research/files/an-exploration-of-homelessness-and-electoral-participation.pdf) (Hämtad 2022-11-26).

Coram, Veronica; Hill, Lisa & Louth, Jonathon. 2022. Does My Vote Matter? The Electoral Behaviour and Attitudes. *European Journal of Homelessness* 16(2): 47-71.

[https://www.researchgate.net/publication/362234123\\_Does\\_My\\_Vote\\_Matter\\_The\\_Electoral\\_Behaviour\\_and\\_Attitudes\\_of\\_People\\_Experiencing\\_Homelessness](https://www.researchgate.net/publication/362234123_Does_My_Vote_Matter_The_Electoral_Behaviour_and_Attitudes_of_People_Experiencing_Homelessness) (Hämtad: 2022-11-26).

Dahl, Robert. 1998. *On Democracy*. New Haven & London: Yale University Press.

Ekebert, John Arthur. 2015. Två år med bloggen. I Stolt, Ulf (red.). *Hemlös med egna ord Situation Sthlm 2008-2014*. Stockholm: Pocketförlaget, 179-181.

Enheten för Socialmedicin och Enheten för Hälsoekonomi & FORUM för kunskap och gemensam utveckling Stockholms läns landsting. 2007. *Hälsa och livsvillkor bland socialt och ekonomiskt utsatta grupper i Stockholms län*. Stockholm: Enheten för Socialmedicin och Hälsoekonomi.

<https://ki.se/media/158204/download#:~:text=Vi%20vet%20att%20socialt%20utsatta,pr ocent%20h%C3%B6gre%20risk%20att%20drabbas> (Hämtad: 2022-11-28).

Eriksson, Jenny. 2018. Svårt att rösta för hemlösa. *SVT*. 10:e september.

<https://www.svt.se/nyheter/val2018/manga-hemlosa-kan-inte-rosta> (Hämtad: 2022-12-08).

- Eisenmann, Amanda & Origanti, Francis. 2021. Homeless rights: a call for change. *Journal of social distress and the homeless* 30(1): 90-96.  
<https://doi.org/10.1080/10530789.2019.1705519>
- Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. 2012 *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4:e uppl. Visby: Norstedts Juridik AB.
- Fredrikson, Mats & Furmark, Tomas. 2012. Motivation och emotion. I Hwang, Philip. Lundberg, Ingvar & Smedler, Ann-Charlotte. *Grunderna i vår tids psykologi*. 2:a uppl. Stockholm: Natur & Kultur Läromedel, 85-124.
- Freij, Lena; Freij Ronny. 2015. Nattvandringen. I Stolt, Ulf (red.). *Hemlös med egna ord Situation Sthlm 2008-2014*. Stockholm: Pocketförlaget, 271-273.
- Gustafsson, Anders. 2022. Stadsmissionen hjälper hemlösa rösta – så säger partierna. *Altinget.se*. 7:e september.  
<https://www.alinget.se/artikel/stadsmissionen-hjalper-hemlosa-rosta-saa-sager-partierna>  
(Hämtad: 2022-12-08).
- Illeris, Knud. 2007. *Lärande*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Informationsverige.se. 2022. *Vad är demokrati?*.  
<https://www.informationsverige.se/sv/om-sverige/att-paverka-i-sverige/vad-ar-demokrati.html> (Hämtad 2023-01-01).
- Justitiedepartementet. 2022. *Uppdrag till Statistiska centralbyrån att utföra en studie om valdeltagandet i de allmänna valen 2022 utifrån ett integrations- och segregationsperspektiv*. Regeringen.  
<https://www.regeringen.se/4ae4a8/contentassets/10da9d48683848789786deea5d98e837/uppdrag-till-statistiska-centralbyran-att-utfora-en-studie-om-valdeltagandet-i-de-allman-na-valen-2022-utifran-ett-integrations--och-segregationsperspektiv.pdf>
- Kopec, Anna. 2017. *The Forgotten in Democracy: Homelessness and Voting in Toronto*. Masteruppsats. Guelph, Ontario, Kanada: the university of Guelph.  
[https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/bitstream/handle/10214/10317/Kopec\\_Ana\\_201704\\_MA.pdf](https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/bitstream/handle/10214/10317/Kopec_Ana_201704_MA.pdf) (Hämtad: 2022-11-28).
- Krishna, Anirudh. 2006. Poverty and Democratic Participation. Reconsidered: Evidence from the Local Level in India. *Comparative Politics* 38(4): 439-458.  
[https://www.jstor.org/stable/20434011#metadata\\_info\\_tab\\_contents](https://www.jstor.org/stable/20434011#metadata_info_tab_contents) (Hämtad: 2022-12-20).

- Nilsson, Björn. 2014. Gäller Maslows behovstrappa fortfarande?. *Forskning & Framsteg*. <https://fof.se/artikel/2014/3/galler-maslows-behovstrappa-fortfarande/> (Hämtad: 2022-12-28).
- Maslow, Abraham H. 1943. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review* 50(4): 370-396. <http://dx.doi.org/10.1037/h0054346>
- Törnqvist, Åsa. 2015. Tar dan som den kommer. I Stolt, Ulf (red.). *Hemlös med egna ord Situation Sthlm 2008-2014*. Stockholm: Pocketförlaget, 212-213.
- Olsson Rahlen, Sophie. 2022. Här får hemlösa hjälp att rösta: "Annars hade jag inte kunnat". *SVT*. 10:e september. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/svart-att-rosta-som-hemlos> (Hämtad: 2022-12-08).
- Skatteverket. u. å. *Villkor för att få id-kort*. <https://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/idkort/villkorforattfaansokaomidkort.4.76a43be412206334b89800021575.html> (Hämtad: 2022-12-08).
- Sveriges Stadsmissioner. 2022. "Hade jag inte haft min post hit vet jag inte var mitt röstkort hamnat". *Sveriges Stadsmissioner*. 8:e september. <https://sverigesstadsmissioner.se/nyheter/hade-jag-inte-haft-min-post-hit-vet-jag-inte-var-mitt-rostkort-hamnat/> (Hämtad: 2022-12-08).
- Sveriges Stadsmissioner. (u. å.). *Om kampanjen*. <https://xn--borttappaderster-xwb.se/omkampanjen/> (Hämtad: 2022-12-08).
- Säfström, Lotta. 2018. Demokratin tillhör alla - även hemlösa. *ETC*. 4:e september. <https://www.etc.se/debatt/demokratin-tillhor-alla-aven-hemlosa> (Hämtad: 2022-12-02).
- TT Nyhetsbyrån. 2018. Svårt för hemlösa att rösta. *Svenska Dagbladet*, 31:a augusti. <https://www.svd.se/a/gPeX0J/svart-for-hemlosa-att-rosta> (Hämtad: 2022-12-08).
- Urdin, Maria. 2015. Jag ska dansa in i ålderdomen. I Stolt, Ulf (red.). *Hemlös med egna ord Situation Sthlm 2008-2014*. Stockholm: Pocketförlaget, 35-37.
- Valmyndigheten. 2022a. *Valresultat 2022*. <https://www.val.se/valresultat/riksdag-region-och-kommun/2022/valresultat.html> (Hämtad: 2022-12-12).
- Valmyndigheten. 2022b. *Valresultat 2018*. <https://www.val.se/valresultat/riksdag-region-och-kommun/2018/valresultat.html> (Hämtad: 2022-12-12).

Valmyndigheten. 2022c. *Valsystemets grunder*.  
<https://www.val.se/val-och-folkomrostningar/det-svenska-valsystemet/valsystemets-grunder.html>. (Hämtad: 2022-12-20).

Valmyndigheten. 2022d. *Rösträtt och röstkort*.  
<https://www.val.se/servicelankar/teckensprak/rostratt-och-rostkort.html>  
(Hämtad: 2022-12-01).

Valmyndigheten. 2022e. *Valmyndighetens manualer - valen 2022*.  
<https://valarbete.helsingborg.se/wp-content/uploads/sites/171/2022/08/2-instruktion-utskrift-valid.pdf> (Hämtad: 2022-12-01).

Valmyndigheten. 2022f. *Röstkort*.  
<https://www.val.se/att-rosta/vem-har-rostratt/rostkort.html> (Hämtad: 2022-12-01).

Valmyndigheten. 2022g. *Hur röstar jag utan folkbokföringsadress?*.  
<https://fragor.val.se/org/valmyndigheten/d/vallokal-om-bastadslos/> (Hämtad: 2022-12-01).

Valmyndigheten. 2022h. *Förtidsrösta*.  
<https://www.val.se/att-rosta/var-rostar-jag/fortidsrosta.html> (Hämtad: 2022-12-01).